

Zeitschrift: Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)
Band: 54 (1968)

Artikel: Ils professers alla scola claustrala de Mustér 1856-1880
Autor: Müller, Iso
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-881937>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 13.10.2024

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

ILS PROFESSERS ALLA SCOLA CLAUSTRALA DE MUSTÉR 1856–1880

da P. Iso Müller

Il temps che interessescha nus en quest liug vegn confinaus entras dus eveniments, primo entras la serrada dil schinumnu gimnasi episcopal, il qual era staus mantenius da 1850—1856 dagl uestgiu, dalla Cadi e dalla claustra, secundo entras la restauraziun della claustra 1880. Da 1856 enneu possedein nus pia ina scola claustrala, pintga, demai cumpiglionta mo duas classas de preparanda e dus cuors reals, resp. latins. 1861/62 vegn la scola e la claustra auncallura sut la survigilaziun dil cantun, situaziun che cuoza tochen 1880. La claustra sezza steva denton dapi 1861 en fatgs ecclesiastics sut igl uestg.

Ei tucca pia buca de tractar in temps de fluriziun della scola claustrala. La digren della claustra sezza, l'ugadia entras il cantun, surtut la fatale lescha concernent ils novizs, veva fatg nunpusseivels in favoreivel svilup. Auncallura ha ei tuttina dau beinenqual indezi extraordinari che scheva percorscher ina migliur, quei entras igl agid della claustra de Nossdunnaun els onns 1867—1870 e 1875—1877 (1879). Da lura enneu tarmetta igl uestg de Cuera beinenqual capavel spiritual secular a Mustér per mantener la scola claustrala. Era respectabels laics ein stai a Mustér. Per il pli operavan 6—7 professers en medem temps, ina gada schizun 9 (igl onn 1875/76). De quels eran mo 1—2 paders della claustra de Mustér. Il rectorat denton ei adina staus occupaus de commembers della claustra, la moderatura (prefectura) perencunter dirigida da spirituals.

Per fontaunas de nies register han surviu ils rapports annuals stampai dapi 1868/69. Els cuntognan ina gliesta dils scolasts, in'approximativa repartiziun dellas materias en las singulas classas. Ils roms che mintga professor compartgeva intervegnin nus pér el rapport annual 1875—1876. Probablamein haveva il secund agid davart la claustra de Nossadunnaun pretendiu questas indicaziuns. Sper ils rapports annuals vegnan

en damonda ils documents archivals, per ex. la Mappa scola II che sesanfla egl archiv claustral, la corrispondenza cun Nossadunnaun A SF egl archiv de leu, brevs egl archiv episcopal BAC, documents dil cussegl d'educaziun dil cantun Grischun che sesanflan egl archiv dil stat grischun SAG etc.

Arquint Caspar, professor 1872—1880. Il cussegl d'educaziun ha approbau siu plazzament ils 21 de settember 1872¹. Sper la scola ha el pli tard dirigiù l'administraziun dell'economia claustrala. Suenter haver dirigiù quella pli ch'in onn, bein da 1874 tochen 1875, ha l'economia dui passà vi els mauns dils paders de Nossadunnaun. Per quei motiv ha Arquint vuliu bandunar Mustér. En quei connex dat avat Birker ad el ils 7 de matg 1876 in attestat de congedi². Cunquei che ils paders de Nossadunnaun bandunan Mustér la stad 1876, obtegn Arquint puspei sia veglia piazza. Mo auncallura scriva avat Birker ils 16 de fenadur 1877 in niev attestat enten il qual el attesta che Arquint hagi operau: «tschun onns alla scola reala a Mustér, cunzun en matematica, contabilitad, dessegn, agricultura, lungatg talian e tudestg sco excellent scolast, ed ussa era dirigiù pli che 2 onns nossa economia claustrala en tut ses roms, e quei cun rara distincziun, la quala el dirigia momentanmein aunc adina ton ch'el sa vegnir recumandaus grondamein per semegliantas plazzas de professor e d'administratur»³. Ultra de quei fa avat Birker resortir sia tempra realistica per il tenercasa claustral e siu niebel character⁴. Sco scolast resta Arquint denton a Mustér tochen la stad 1880.

Naschius 1847 a Tarasp sco fegl de Mathias Arquint e della M. Anna Wieser, fa el ses studis el collegi de Sviz, anfla igl emprem ina piazza de scolast en sia vischnaunca oriunda, dalla

---

¹ Mappa scola II.

² Mappa scola II.

³ Citat original: «fünf Jahre an hiesiger Realschule besonders in Mathematik, Buchhaltung, Zeichnen, Landwirtschaft, in italienischer und deutscher Sprache als ganz vortrefflicher Lehrer gewirkt und nun auch über zwei Jahre hiesige Kloster-Oekonomie in allen landwirtschaftlichen Zweigen mit wahrer Auszeichnung geführt hat und in diesem Augenblick noch führt, sodass derselbe für alle ähnlichen Stellen als Professor und Verwalter vorzüglich empfehlenswert ist».

⁴ Documents en possess de C. Arquint, Gersau.

quala anora el viseta a Cuera l'instrucziun agricola. Suenters treis onns fa avat Birker ina viseta a casia nua che Arquint era gest occupaus de far in erpsch. Suenters esser installaus a Mustér, marida el ils 2 de zercladur 1874 Anna Maria Meier de Ehrendingen (AG); da quella lètg neschan plirs affons. Ina dellas feglias ei stada maridada cugl enconuschent pictur, professor Baumhauer (Minca). 1880 ha Arquint, sin recumandaziun de cuss. naz. J. R. Toggenburg, saviu surprendre la direcziun digl Institut de giuvnas a Richterswil. En quest post ha sia dunna († 1922) fatg ad el buns survetschs. Suenters biars onns de gronda attaschadadad miera Caspar Arquint a Richterswil ils 8 de fenadur 1914, pia enzacons dis avon la commemoraziun della claustra de Mustér⁵.

Berther Lucius, professor 1860—1875. Per l'emprema gada entupein nus Berther en in scriver dil superieur P. Placidus Tener al cancellier episcopal dils 27 de fenadur 1861: «A signur scolast Berther stuein nus dar circa 300 frs. . . senza cuost, resti, scaldament»⁶. Sia nomina ei per temps stada periclitada⁷. Avat Birker supplichescha ils 23 d'avrel 1864 il cussegl pign de dispensar el dals exercezis militars per quest onn per ch'el «sappi sededicar duront la fiasta de Sontgilcrest a sias funcziuns d'organist»⁸. La regenza rispunda ils 4 de matg 1864, furier Berther deigi frequentar in cuors della reserva che hagi liug pli tard⁹. Suenters 1875, pia suenter che ils paders de Nossadunnaun eran stai accurri per la secunda gada en agid, sesanfla il num Berther buca pli el rapport annual della scola. Berther ei morts 1901. Siu num stat el necrologi claustral dils 18 d'october: «Dominus Lucius Berther, frater conscriptus et benefactor noster»¹⁰.

⁵ Riug de bara stampau, tenius da plevon Munier. Documents en possess de C. Arquint, Gersau. Cordiala comunicaziun da plevon P. Odilo Leonhardt, Tarasp.

⁶ Citat original: «Herr Lehrer Berther müssen wir auch ungefähr 300 Fr. geben, . . . ohne Kost, Wäsche, Heizung». — BAC Mp. 41 Nr. 16/8.

⁷ SAG Protokoll dil cussegl d'educaziun dils 27 d'uost e dils 13 de settember 1862.

⁸ Citat original: «während des Frohnleichnahmestages seinen Funktionen als Organist obliegen könne».

⁹ Mappa scola II.

¹⁰ Acceptaus sco commember honorar dil convent e benefactor della claustra.

Birker Paul, avat e rectur 1861—1877. El dat scola dapi sia arrivada a Mustér alla fin de 1861¹¹. Era igl onn 1865/66 veva el buca meins che 24 lecziuns, denter quellas 7 latinas¹². Segiramein fuva el aunc 1866/67 en survetsch della scola¹³. La stad 1867 ha el dociu economia nazionala¹⁴. Duront igl εμπrem agid neuasi da Nossadunnaun 1867—1870 seretrai el dalla scola. Auncallura dat el sco suppleant el semester de stad 1868 franzos¹⁵. Semegliontamein sco suppleant dat el 1876/77 istruzziun en lungatg tudestg¹⁶.

Paul Birker ei oriunds de Sonthofen egl Allgäu (Baviera). Leu eis el naschius 1814. Ses studis humanistics ha el absolviu ad Augsburg. A Minca eis el sededicaus alla teologia, entra denton 1838 ella claustra Sogn Stiafen ad Augsburg, retschevend leu gia igl onn suenter l'ordinaziun sacerdotala. Silsuenter opescha el ad Augsburg da 1847 tochen 1850 sco directur digl «Institut per formaziun superiura»¹⁷, tochen che retg Duitg I numna el per εμπrem avat de sia nieveregida claustra de Sogn Bonifaci a Minca¹⁸. A questa dignitad desista el gia 1854. Sin recumandaziun de P. Theodos Florentini tschenta igl uestg de Cuera Paul Birker alla testa dela claustra de Mustér, vacanta da gliez temps. Leu opescha el da 1861 tochen 1877. Suenter sia resignaziun 1877 seretrai el en sia claustra oriunda a Minca, nua ch'el miera 1888¹⁹.

Bitschau P. Otto, professor 1875—1876. El instruescha ils lungatgs tudestg e talian, dat era ductrina en talian.

Naschius 1825 a Tschagguns (Vorarlberg), gimnasi a Sogn Pieder e studis universitaris a Innsbruck e Brixen, profess e primizia 1852, plevon a Eschenz, vicari a Freudenfels e Sonnen-

¹¹ Gasetta Romontscha dils 18 de zercladur 1862.

¹² SAG Rapport dil cussegl d'eduacziun 1865/66.

¹³ Diari P. Fr. S. Tiefenthal, dils 28 d'october 1867.

¹⁴ SAG Protocols dil cussegl d'eduacziun 1867, dils 28 de zercladur 1867, p. 108—110.

¹⁵ Diari P. Fr. S. Tiefenthal dils 17 de matg 1868.

¹⁶ Rapport annual 1876/77 p. 6.

¹⁷ Citat original: «Institut für höhere Bildung».

¹⁸ Citat original: «Kloster Sankt Bonifaz in München».

¹⁹ Pli detagliadamein en Lang H., Hundert Jahre St. Bonifaz in München 1850—1950. München 1950 p. 18—29.

berg. A Mustér resta el mo in onn sco priur e scolast. Placi Condrau vess aunc giu bugen el la primavera 1877 sco plevon de Mustér. P. Otto ei vegnius elegius unanimamein dalla pleiv, ed el fuvi era staus per il president dil cussegl d'educaziun «ina persona gratissima duront il davos examen»²⁰. Mo quei giavisch de Condrau ei tuttavia buca ius en vigur. P. Otto ei daventaus professor della teologia a Nossadunnaun epi plevon a Nüziders. El ei morts 1905²¹.

Buchmann P. Joh. Nepomuk, professor 1875—1876. El rapport annual de 1876 stat ei scret: «Cura che Rev. P. Joh. Nep. Buchmann ei vegnius malsaus el decuors digl empren semester, entra per el en survetsch Rev. P. Otto Bitschau tochen alla fin digl onn scolastic»²². Sur il scolast malsau scrivava P. Otto Bitschau a uestg Willi ils 23 de mars 1876: «P. Joh. Nepom. pitescha dapi 4 jamnas entras ses reumatissems grondas dolurs. Ussa va ei meglier, schegie ch'el sa aunc buca bandunar il letg. Ad interim dundel jeu scola per el e vegnel probablamein a far quei vinavon per che il car pazient sappi forsa pli tard serender en in bogn»²³.

Naschius 1828 a Emmen (LU), profess a Nossadunnaun 1851, spiritual 1855, scolast alla scola claustrala, silsunter curatur a Willerzell, caplon a Nossadunnaun, suenter igl onn de Mustér cooperatur a Sogn Gerold e confessur a Glattbrugg. Morts 1897²⁴.

Cadotsch Joh. Baptist, professor 1875—1880. Avat Birker presenta el al cussegl d'educaziun per la piazza de Lucius Berther,

---

²⁰ Citat original: «eine persona gratissima während der letzten Prüfung». — BAC Mp. 41 Nr. 38/22. Placi Condrau a uestg Willi, ils 13 d'avrel 1877.

²¹ Henggeler R., Professbuch von Einsiedeln 1933, p. 547.

²² Citat original: «Als der H. P. Joh. Nep. Buchmann im Laufe des ersten Semesters krank wurde, trat für ihn der H. P. Otto Bitschnau bis zum Schlusse des Studienjahres ein».

²³ Citat original: «P. Joh. Nepom. leidet seit 4 Wochen an seinen Rheumatismen grosse Schmerzen. Jetzt geht es besser, obschon er noch das Bett nicht verlassen kann. Unterdessen halte ich für ihn Schul und werde sie wahrscheinlich forthalten, damit der liebe Patient etwa später ein Bad gebrauchen kann». — BAC Mp. 41 Nr. 38/16.

²⁴ Henggeler R., Professbuch von Einsiedeln 1933 p. 546.

il qual accepta el ils 4 de zercladur 1875 sco scolast²⁵. Tenor attest dils rapports dat el scola en tudestg, geografia, aritmetica e contabilitad. Suenter la partenza de P. Clemens Hegglin 1876, dat el era l'instrucziun en cant. El fuva in talentau cantadur e grond promotur dil cant. «Ord il temps de Mustér reviva aunc oz la memoria al quartet professoral de vuschs giganticas cun Carigiet, Condrau, Schmid, il futur uest, e Cadotsch»²⁶. Manegiau ein cun questa indicaziun prof. Joh. B. Carigiet, Mistral Giachen Giusep Condrau, dr. Gieri Schmid de Grüneck e Cadotsch. Al davos numnau vegn detg en laud «nunballuconta ruasseivladad», d«ina tempradad quasi immovibla»²⁷. Pervia della restauraziun della claustra de Mustér fuva el staus l'entschatta d'october 1879 a Nossadunnaun. Tenor l'idea d'avat Oberholzer valeva el per «in tuttavia curaschus e beinvulent um»²⁸.

Naschius 1853 a Savognin, absolva Cadotsch 1874 il Seminari scolastic. Silsuenter operescha el 1874/75 en sia patria, lura 5 onns a Mustér. Suenter eis el staus 15 onns scolast alla scola secundara circuitala a Wollerau (SZ) e da 1895 tochen 1926 alla scola cantonala a Cuera. Morts 1930 a Cuera²⁹. Dapi ils 13 d'october 1881 maridau cun Barbara Chr. Condrau de Mustér, feglia de Gion Fidel e della Giuliana Monn. Testimonis alla lètg ein stai Placidus Condrau e Valentina Condrau³⁰. Questa maridaglia ei cumpatg stada ina regurdientscha a Mustér.

---

²⁵ Mappa scola II. Avat Birker al cussegl d'educaziun ils 16 de matg 1875 e il cussegl d'educaziun agl avat, ils 4 de zercladur 1875.

²⁶ Citat original: «Aus der Disentiser Zeit lebt heute noch die Erinnerung an das stimmungswaltige Professorenquartett Carigiet, Condrau, Schmid, der spätere Bischof, und Cadotsch».

²⁷ Citat original: «unerschütterliche Ruhe», «unbewegten, beinahe heiterer Gleichmut». — Tenor necrolog de Benno Simeon el program della scola cantonala 1929/30, p. 14—16.

²⁸ Citat original: «ein recht wackerer und gutgesinnter Mann.» — Archiv claustral Nossadunnaun. Avat Basil Oberholzer agl avat Anselm ded Engelberg, ils 18 d'october 1879.

²⁹ Bazzigher J., Geschichte der bündnerischen Kantonsschule 1904, 9. 211, 243. Michel J., Hundertfünfzig Jahre Bündner Kantonsschule 1954, p. 395.

³⁰ Ehebuch von Disentis.

Capeder P. Gregor, professor ca. da 1850—1874. En tuts ils rapports annuals da 1868/69 tochen 1874/75 compara el sco scolast. El davos numnau catalog stat scret: «il rev. P. Gregor Capeder, statalter della claustra e professor alla scola claustrala, ei vegnius malsauns el decuors digl'empresem semester e morts ils 13 d'avrel. Sia mort ei per la scola ina gronda perdita»³¹.

Naschius 1819 a Medel, profess 1839, spiritual 1842. El ei vegnius duvraus per la scola gia baul, ei staus onns ed onns secretari capitular, 1848—1854 decan, 1854—1860 statalter, lura aunc ina gada sut avat Birker. Morts ils 13 d'avrel 1875³².

Carigiet Joh. Baptist, professor 1870—1880. La lubientscha d'engaschar Carigiet sco professor de franzos, ha il cussegl d'educaziun dau ils 9 de november 1870³³. En ses 8 onns de sia activitad ha el adina dozi lungatg franzos all' 1. e 2. classa della reala e dil gimnasi.

Carigiet era oriunds de Mustér, nua ch'el ei naschius 1823. Siu frar P. Baseli Carigiet ha entruidau el al studi dils lungatgs moderns. El era staus magister de franzos ed educatur en ina famiglia nobla russa. A Mustér ha el baghegiu ina biala casa (pli tard Hotel Central ed oz Consum), ei pli tard deputau da 1875—1877, e da 1879—1881; en questa funcziun eis el s'intermess era per la restauraziun della claustra. Prof. Carigiet veva era in excellent num sco tenorist. La memoria a quest talentau e niebel um, morts 1910, ei restaus vivs tochen sil di ded oz el pievel³⁴. El necrologi della claustra ei siu num remarcaus ils 23 de schaner cun «benefactor noster».

Carigiet P. Baseli, professor 1868—1877. Siu num figurescha en tut las gliestas scolasticas dils rapports annuals stampai. Siu rom principal fuva lungatg romontsch, plinavon tudestg

³¹ Citat original: «Der Hochw. P. Gregor Capeder, Statthalter des Klosters und Professor an der Klosterschule, ist im Laufe des ersten Semesters erkrankt und am 13. April gestorben. Sein Tod ist wie für das Kloster so für die Lehranstalt ein grosser Verlust».

³² Schumacher A., Album Desertinense 1914 p. 112. Henggeler R., Professbuch von Disentis 1955, p. 86.

³³ Mappa scola II. Gasetta Romontscha dils 11 de november 1870.

³⁴ Igl Ischi 45, 1959 p. 13—16. Fry C., Kaspar Decurtins 1 (1949) 104, 128.

per ils students de lungatg mumma talian (1875—1876), lura era ductrina, geografia ed aritmetica (1876—1877). Pér la stad 1877 banduna el l'instrucziun.

Carigiet ei oriunds de Mustér, naschius 1811, profess 1830, spiritual 1834. Igl emprem occupaus alla scola, lu plevon de Mustér 1845—1853, 1860—1868, silsunter principalmein fattschentaus cun la scola, lu puspei plevon a Mustér 1877—1879. La dignitad de decan ha el giu da 1855—1858, 1864—1877. P. B. Carigiet ei morts 1883 ³⁵.

Casanova Anton, professor 1870—1872. Pér la primavera 1870 cloma igl avat Casanova, tochen ussa caplon a Sedrun, sco scolast alla scola claustrala. Quei enstagl de P. Placidus Tenner, elegius plevon a Mustér ³⁶. La lubientscha de dar scola cum-partgescha il cussegl d'educaziun igl 1 de matg 1870 ³⁷. Per quei motiv figurescha Casanova gia el Rapport annual 1869—1870. El banduna la claustra da Pastgas 1872, sco quei ch'il rapport menzionescha 1871—1872.

Naschius a Vrin, da 1868—1870 en uffeci de caplon a Sedrun, nua ch'el dat la scola superiura «cun bia premura ed inschign», e lu sco «capavla forza»³⁸ clamaus a Mustér ³⁹. Casanova era gia elegius sco plevon de Trun la stad 1871, per la secunda gada ils 3 de mars 1872. Entras sia protesta dils 12 de mars 1872 impedescha la suprastanza della vischnaunca de Trun, che Casanova resti scolast alla scola claustrala tochen alla fin digl onn scolastic ⁴⁰. Casanova proveda per quei motiv da

---

³⁵ Schumacher A., Album Desertinense 1914 p. 110—111. Henggeler R., Professbuch von Disentis 1955 p. 84—85. Pli extendida biografia da Gadola en Igl Ischi 45 (1959), p. 5—41, leutier en Jahresbericht der historisch-antiquarischen Gesellschaft von Graubünden 94 (1964) 18, 28, 43—51.

³⁶ Gasetta Romontscha dils 8 d'avrel 1870.

³⁷ Mappa scola II.

³⁸ Citat original: «mit vielem Eifer und Geschick», «tüchtige Kraft».

³⁹ A SF (40) 6. Rapport ord la gasetta «Der Freie Rätier» Nr. 158 digl onn 1870.

⁴⁰ Gasetta Romontscha dils 18 d'uost e dils 29 de settember 1871, de pli Mappa scola II, avat Birker al cussegl d'educaziun dils 19 de mars 1872.

Pastgas 1872 la pleiv de Trun e quei tochen alla fin de ses dis 1895. El valeva per in bien cantadur e predicatur ⁴¹.

Cavelti Rudolf, scolast e moderatur 1877—1878. Instruescha religiun, romontsch e geografia ellas classas de preparanda. A Mustér vegn el tras recumandaziun da uestg Willi: «Sias enconuschientschas els lungatgs tudestg, romontsch, talian e franzos, fan el zun adattaus sco professor e per la moderatura a Mustér»⁴². Dal cussegl d'educaziun era el vegnius acceptaus ils 12 de settember 1877. Sco moderatur haveva el difficultads. Aschia cuoza sia activitad a Mustér mo in onn ⁴³.

Cavelti era naschius a Sagogn 1845, era s'occupaus de capavel scolast primar el cantun Grischn ⁴⁴. Pli tard ha el studegiu a Sogn Pieder (1866—1868), a Sviz ed a Innsbruck, teologia a Cuera. Ordinaus 1873, lura vicar a Turitg 1874—1877. Da Mustér naven vegn el plevon a Sumvitg 1878—1885, lura a Domat 1885—1898, silsunter Decanatedral tochen sia mort 1918. El era stimaus sco predicatur e sco educatur ⁴⁵.

Condrau Placi, professor 1879—1880. El ha instruiu il lungatg romontsch ella 2. preparanda e historia suenter Welter ellas empremas duas classas realas e dil gimnasi. El compartgeva jamnilmein 7 uras (buca 5), e luvrava senza indemnisaziun. Ell'instrucziun romontscha introducescha el als scolars «tuttavia sanadeivels principis ortografics», prendend per norma cul dretg tact ils principis de Horaz: usus penes quem est ius et

---

⁴¹ Simonet J. J., Die katholischen Weltgeistlichen Graubündens 1920, p. 176, 195. Plinavon biografia e maletg tier F. Maissen, 300 onns baselgia parochiala S. Martin Trun, 1963, p. 43—44.

⁴² Citat original: «Seine Kenntnisse in der deutschen, romanischen, italienischen und französischen Sprache machen ihn für eine Professur und für die Moderatur in Disentis sehr geeignet» (3. September 1877).

⁴³ BAC Mp. 41 Nr. 48/1. Uestg Willi al cussegl d'educaziun ils 3 de settember 1877, ed el medem liug Nr. 48/2 cussegl d'educaziuns agl uestg ils 12 de settember 1877. Mappa Restauraziun. P. Paul Schindler agl avat de Nossadunnaun 15 de fevrer 1878.

⁴⁴ Gasetta Romontscha dils 21 de settember 1877.

⁴⁵ Simonet J. J., Weltgeistliche, p. 55, 164. Tuor, Domherren, p. 55. Montfort 1962, p. 119 sur la dimora a S. Pieder.

norma loquendi e buca in doctrinarismus aprioristic e filologic»⁴⁶.

Naschius 1819 a Mustér, studegia alla scola claustrala, epi allas universitads de Minca e Bonn, scolast alla scola cantonala catolica a Cuera 1843—1850 ed al gimnasi episcopal a Mustér 1850—1856, lura en uffeci de redactur della Gasetta Romontscha entochen sia mort succedida 1902. Schurnalist e politic de muntada, fetg meriteivels per il manteniment della claustra⁴⁷.

Decurtins Flurin, professor 1855—1859. De sia activitad a Mustér 1855—1859 ein conservadas mo novas indirectas⁴⁸. Ei resta nundecidiu, schebein el ha saviu reprendre 1864 sia activitad de scolast de pli baul a Mustér sco quei ch'el giavischava⁴⁹.

Naschius 1828 a Trun, studegia Decurtins el Germanicum a Roma, nua ch'el acquista il tetel de dr. en teologia. Suenter sia ordinaziun 1854 vegn el 1855 a Mustér. Suenter sia dimora leu, vegn el predicatur campester en survetsch papal 1859, operescha da 1862—1863 a Glion, da 1862—1863 caplon de guardia a Roma, caplon a Rabius, 1865—1873 curatur a Vaduz, silsuenter resignat a Trun tochen sia mort 1901⁵⁰.

Disch Joachim, professor 1862—1865. Disch era gia avonstaus scolast a Mustér⁵¹. Igl atun 1859 leva el bandunar Mustér dil tuttafatg, scriva gie P. Baseli Carigiet ils 7 d'october 1859 agl avat Heinrich: «plinavon va signur scolast Disch en Cali-

---

⁴⁶ Citat original: «ganz gesunde orthographische Grundsätze» e «mit richtigem Takte Horaz' Grundsatz: usus penes quem est ius et norma loquendi und nicht aprioristischer, philologischer Doktrinärismus als Richtschnur gewählt wurde». Mira: Jahresbericht, Examen-Bericht da J. B. Cavelti en BAC Mp. 41 Nr. 52 dils 12 d'uost 1880.

⁴⁷ Indicaziuns biograficas en las Annalas 1967, p. 22—50.

⁴⁸ Simonet J. J., Die katholischen Weltgeistlichen Graubündens 1920, p. 70.

⁴⁹ Mappa Birker, Alois de Latour agl avat Birker, ils 4 de matg 1864.

⁵⁰ Simonet J. J., Weltgeistliche, p. 70. Krieg Paul, Die Schweizergarde in Rom 1960, p. 421.

⁵¹ Mira pli tard Bündner Monatsblatt.

fornia»⁵². Il cussegl d'educaziun drezza 1862 danovamein l'egliada sin J. Disch, che sesanflava da gliez temps a Genevra, per gudignar el per Mustér⁵³. Ella conferenza dils 12 de settember 1862 vegn quei patratg danovamein enfirmius denter il cussegl d'educaziun, avat Birker e Theodos Florentini. Finalmein concluda il cussegl d'educaziun ils 13 de settember 1862: «Signur Disch vegn ad interim a surprender in onn sco scolast superieur alla scola claustrala cun ina pagaglia de 900 frs. cun libra staziun. Duessi el denton preferir de habitar tier ses parents, vegnessi il cussegl d'educaziun buca ad opponer; el hagi denton de secunvegnir en quest grau culla suprastonza della claustra⁵⁴. Disch ei staus igl empren scolast per l'agricultura ella scola claustrala.

Naschius 1833 a Mustér viseta Disch il gimnasi della claustra, studegia lura 6 semesters a Minca ils lungatgs novs, operescha silsunter sco scolast ded in institut privat a Genevra. Suenter sia dimora a Mustér serenda el a Cuera, nua ch'el dat 1865/66 tudestg e quen, lura denton, da 1866—1874 ad Altdorf franzos, plinavon historia, geografia e contabilitad. Pli tard funzionescha el bunamein 30 onns d'inspectur de scola ella Surselva. 1897—1901 eis el era mistral della Cadi. El ei morts 1911⁵⁵.

Egger Christian, professor e moderatur 1873—1874. Siu plazament ei vegnius acceptaus ils 4 d'october 1873 dal cussegl d'educaziun. Sia materia d'instrucziun ei buca trasmessa a nus.⁵⁶

---

⁵² Citat original: «ferner geht Herr Lehrer Disch nach Californien». — A SF (38) 60 = ND fol. 569 p. 6.

⁵³ SAG Protocol dil cussegl d'educaziun 1862, p. 269, dils 27 d'uost 1862.

⁵⁴ Citat original: «Herr Disch wird vorläufig auf ein Jahr als Oberlehrer an der Klosterschule angestellt mit einem Gehalt von 900 Fr. und freier Station. Sollte er vorziehen, im Dorfe bei seinen Anverwandten zu wohnen, so macht der Erziehungsrat dagegen keine Einwendungen, doch hat er sich darüber mit dem Vorstande des Klosters ins Vernehmen zu setzen». — SAG Protocol dil cussegl d'educaziun 1862, p. 255—256, dils 13 de settember 1862.

⁵⁵ Bazzigher J., Geschichte der Kantonsschule 1904, p. 207. Annalas 49 (1935) 178—192. Gadola G., 150 onns scola cantonala 1954, p. 15—16. Lusser K., Das Kollegium Karl Borromäus von Uri und die ehemalige Kantonsschule in Altdorf 1956, p. 218, 220—221, 231—233.

⁵⁶ Mappa scola II. Cussegl d'educaziun alla scola claustrala, ils 4 d'october 1873, avat Birker al cussegl d'educaziun, ils 22 de zercladur 1874.

Egger era oriunds de Kerns e naschius 1844, ordinaus spiritual 1869, caplon a Schübelbach (SZ). Suenter igl onn de Mustér enquera el de survegnir in post pli lev a Sviz, nua ch'el compara da 1874—1881 sco scolast. El miera 1910 a Gnadenthal (AG)⁵⁷.

Genelin Paul Benedikt, professor 1857—1861. Avat Anselm Quinter supplichescha da Cuera ils 16 de december 1857 per Genelin la lubientscha d'astgar, duront sia dimora a Mustér «dir il brevier benedictin suenter nies directori enstagl suenter il brevier dils spirituals seculars, per aschia segidar el chor, demai Genelin commensal»⁵⁸.

Genelin deriva de Mustér, naschius 1819, documentaus sco student della scola claustrala 1838 e 1840, fa 1841/42 il noviziat, senza denton contonscher il profess⁵⁹. Genelin ha lu studegiu teologia a Milaun, ordinaus 1847, ha provediu plirs posts de caplanias en Surselva. Cun caschun dell'elecziun della proposta tripla per la dignitad d'avat a Mustér, ils 15 d'avrel 1859, funczionescha Genelin de perdetga. Suenter haver laschau Mustér, administrescha Genelin finalmein 1881/82 la pleiv de Siat e 1882—1905 la caplania de Segnas. Morts ei Sur Genelin 1920⁶⁰.

Hegglin P. Clemens, professor 1875/76. El dat ductrina e tudestg, oravontut denton cant.

Naschius 1828 a Menzingen, student a Muri e Nossadunnaun, profess a Nossadunnaun 1847, primiza 1851. Scolast alla scola claustrala de Nossadunnaun, dapi 1859 capellmeister, dirigent de cant. Quels uffecis administrescha el era suenter sia dimora a Mustér. Da 1879 tochen 1901 confessur en claustras de munies-sas. Morts 1924 ella vegliadetgna de 97 onns⁶¹.

⁵⁷ Communicaziun de P. dr. Rupert Amschwind, Sarnen. Leutier Gasetta Romontscha dils 10 d'october 1873 e dils 21 d'uost 1874. Hundert Jahre Kollegium Schwyz 1956, p. 112.

⁵⁸ BAC Mp. 41 Nr. 9/2. Avat Anselm a Registratur, ils 16 de december 1857.

⁵⁹ Mappa avat Quinter. Avat Anselm al caplon Genelin, sboz, 5 de mars 1850, pervia de cuosts de noviziat.

⁶⁰ Sur ded el pareglia Jahresbericht der historisch-antiquarischen Gesellschaft von Graubünden 94 (1964) 16; 95 (1965) 57 e 96 (1966) 25. Leutier Simonet J. J., Die katholischen Weltgeistlichen Graubündens 1920, p. 48—49.

⁶¹ Henggeler R., Professbuch von Einsiedeln 1933, p. 539—540.

Hegglin Josef Alois, professor 1858—1862. El fuva gia professor alla scola claustrala d'in temps ch'ella era aunc dil tuttafatg scola privata. Cura ch'il cantun entscheiva dapi 1862 a disponer sur ded ella, patratga il cussegl d'educaziun de salvar els sco era Lucius Berther aunc ad interim per la scola⁶². Hegglin banduna cumpatg il medem onn Mustér. El veva aunc enconuschiu avat Birker, che haveva priu enta maun alla fin de 1861 il domini en claustra. Per quei motiv scriva Hegglin pli tard sco caplon de Beromünster ils 23 de mars 1868 agl avat Birker en caussa plevon Röllin, pli baul a Menzingen⁶³.

Naschius 1811 a Brettingen, studis ad Engelberg e Milaun, Minca e Sogn Gagl, daventa, sco tardiv-clamau, spiritual 1846, 1847—1852 caplon a Oberägeri, lura professor ad Altdorf 1852—1858, epi a Mustér, 1862 caplon a Küssnacht e 1864 tochen sia mort 1874 caplon e dirigent dil chor a Beromünster⁶⁴.

Helbling P. Markus, professor 1875—1877. Igl empren onn dat el scola en calligrafia, geografia e historia, il secund onn era ductrina, latin e talian. Dals quater paders de Nossadunnaun vegni 1875 a Mustér, eis el il sulet, che resta dus onns e buca mo in sco ils auters.

Naschius 1848 a Nossadunnaun, gimnasi alla scola cantonala de Sogn Gagl, profess a Nossadunnaun 1868, primiza 1872. El seferma sco gidonter a Mariastein 1873—1874 tochen cuort avon la dissoluziun della claustra, lura en funcziun alla scola claustrala de Nossadunnaun, schibein avon sco era suenter la dimora a Mustér, pli tard biars onns en uffeci era a Montecassino. Morts 1930⁶⁵.

---

⁶² SAG Protocol dil cussegl d'educaziun 1862, p. 255—256, dils 12 et 13 de settember 1862.

⁶³ Mappa avat Birker.

⁶⁴ Communicaziun dr. Ernst Zumbach, archivar cantonal a Zug. Iten A., Tugium Sacrum 1952, p. 224—225. Lusser K. B., Das Kollegium Karl Borromäus von Uri und die ehemalige Kantonsschule in Altdorf 1956, p. 213, 218.

⁶⁵ Henggeler R., Professbuch von Einsiedeln 1933, p. 587.

Lüond Dominik, professor 1861. Entras intermediaziun de P. Caspar Willi, Nossadunnaun, vegn Lüond la fin 1860 u l'entschatta 1861 sco magister a Mustér⁶⁶. Superiur P. Placidus Tenner scriva ils 27 de fenadur 1861: «Jeu hai empermess a professor Lüond ina pagaglia de 400 frs. . . . senza cuost, vestgadir, scaldament e glisch. Lüond ha prestau en tuts risguards excellenta lavur»⁶⁷. Tenner supplichescha il cancellier episcopal d'entruidar Lüond en vacanzas, «milsanavon de star fideivels alla scola claustrala de Mustér»⁶⁸. Sche igl uestg diregi la claustra, caussa fetg giavischeivla, «sche fussi Lüond ton sco jeu vesel buca cuntrariss de star pli ditg a Mustér»⁶⁹. Buca sco scolast, mobein sco hosp sesanfla el pli tard, igl atun 1877, puspei a Mustér⁷⁰.

Dominik Lüond era derivonts de Rothenturm, fuva da 1858—1862 caplon a Sattel, nua che suonda el il medem onn 1863 Anton Höfliger sco caplon. Ein questas datas gestas, lu sto Lüond esser serendius igl onn 1861 da Sattel a Mustér, senza renunziar dil tut a sia piazza a Sattel. Quei para ded esser stau tgunsch pusseivel per l'emprema mesadad digl onn 1861. Da 1862 tochen 1870 operescha el a Rothenturm sco caplon e scolast, vegn silsunter elegius a Lucerna sco caplon de Sogn Leodegar, nua ch'el miera 1889⁷¹.

Marty Martin, professor 1877—1879. Moderatur 1878—1879. Dat ductrina, tudestg, geografia e historia. El era staus engaschaus ils 12 de settember 1877 provisoriamein dal cussegl d'educaziun sco scolast a Mustér, e quei sin recumandaziun de uestg Willi. Cunquei che il diember dils scolasts en proporziun

---

⁶⁶ BAC Mp. 185. P. Caspar Willi a P. Theodos Florentini, ils 29 d'october ed ils 4 de november 1860.

⁶⁷ Citat original: «Ich habe dem Prof. Lüond einen Gehalt von 400 Fr. versprochen . . . ohne Kost, Wäsche, Heizung und Licht. Lüond hat uns in jeder Beziehung vortreffliche Dienste gethan».

⁶⁸ Citat original: «ferner in Disentis an der Schule zu bleiben».

⁶⁹ Citat original: «so wäre H. Lüond, wie ich bemerken kann, nicht abgeneigt, länger in Disentis zu bleiben». — BAC Mp. 41 Nr. 16/8, Superiur Pl. Tenner a canoni e cancellier Appert, 27 de fenadur 1861.

⁷⁰ BAC Mp. 41 Nr. 38. P. Paul Schindler a uestg Willi, ils 31 d'october ed ils 26 de november 1877.

⁷¹ Communicaziun de plevon Jos. Seiler, Sattel.

culs scolars era memia gronds e Marty buca en possess d'in access definitiv, abdichescha el ⁷². Sia partenza vegn deplorada demai «dociu alla scola claustrala de Mustér duront dus onns cun gronda renconuschientscha» ⁷³.

Naschius 1850 a Sviz, frar pli giuven digl uestg missionari Martin Marty de pli tard, frar dil caplon della guardia Joh. B. e dil scienziat en lungatgs Anton, fa el il studi gimnasial a Sviz, studegia lu igl emprem medischina, lu teologia a Mainz tier uestg Ketteler ed era a Würzburg e Cuera, spiritual 1877. Suenter la partenza da Mustér 1879 vegn el professor a Lucerna, silsuenter caplon a Sattel, 1881—1916 sesents a Sviz, nua ch'el absolva tuts ils uffecis da caplon tochen plevon. En siu davos onn de veta 1916 eis el vegnius numnaus canoni da uestg Schmid de Grüneck. Marty era in excellent cantadur, oravontut in bien predicatur e catechet sco era in savieivel pastur dellas olmas ⁷⁴.

Meier Siegfried, professor 1864—1880. Avat Birker acquista el per la scola, silsuenter renconuschius dal cussegl d'educaziun ils 17 de november 1864 ⁷⁵. El docescha lungatg tudestg, matematica, historia naturala ed ha era compartgiu instrucziun agricola. Ultra de quei era el aunc magister de gimnastica. Sur de sias difficultads disciplinarias orienteschan nus plirs fatgs e documents ⁷⁶.

Meier era oriunds de Unterehrendingen (AG), naschius 1843, Studis a Sviz ⁷⁷. Suenter esser staus plazzaus a Mustér, marida el 1867 Anna Paula de Castelberg († 1872). En secunda lètg ma-

---

⁷² BAC Mappa 41 Nr. 48/1. Uestg Willi al cussegl d'educaziun, ils 3 de settember 1877, plinavon el medem liug Nr. 48/2 cussegl d'educaziun a uestg Willi, ils 12 de settember 1877. Mappa scola II. Cussegl d'educaziun alla scola claustrala e viceversa, ils 8, respectiv ils 14 d'october 1879.

⁷³ Gasetta Romontscha dils 10 d'october 1879.

⁷⁴ Betschart Ild., Bischof Martinus Marty. Der Apostel der Sioux-Indianer. 1934, p. 7—23, cunzun 21—22.

⁷⁵ Mappa scola II.

⁷⁶ BAC Mp. 41 Nr. 38/9. P. Clemens Heggelin a uestg Willi, ils 14 de december 1875, cu aggiunta e tut, ina declaronza de 5 scolars della 2. reala, vitier el medem liug Nr. 38/12. Augustin Condrau a uestg Willi dils 26 de december 1875.

⁷⁷ Pareglia Schuler Aug., Historia claustrala, p. 426.

rida el Julia Sophia Gonard, dalla quala derivan dapi 1877 plirs affons ⁷⁸. El baghegia la casa ch'ei oz enconuschenta sco Hotel Lucmagn. Sper sia clamada de scolast menava el ina stizun de rauba mischedada: cudischs de scola e calenders, uras e glasa, calzers, capials e capialas, lampas de petroli e cuntials de far la barba ⁷⁹. Era organisescha el ina lotteria ⁸⁰. Scolast Meier resta a Mustér tochen sia mort 1890 ⁸¹.

Schindler P. Paul, professor 1876—1879, conrectur 1878/79.

El dat surtut ductrina e latin. El era destinaus 1877 da siu avat a Nossadunnaun per l'America, mo uestg Willi giavischa el aunc per in secund onn a Mustér, nua ch'el vegn numnaus ils 3 d'uost 1877 priur ed instructor dils novizs, sesenta denton sco sulet pader de Nossadunnaun isolaus e persuls. 1878/79 funcionescha el cun lubientscha dil cussegl d'educaziun sco conrectur. El medem temps gida el 1877—1879 intensivamein la pleiv de Mustér. Suenter treis onns de sia activitad banduna el Mustér igl 1 d'uost 1879 ⁸².

Schindler era staus naschius a Goldau (SZ), gimnasi a Nossadunnaun, studis a Chambéry e Roma (Germanicum), profess a Nossadunnaun 1862, primiza 1865. Scolast alla scola claustrala, prefect digl internat 1866—1868, lura siat onns plevon a Nossadunnaun 1869—1876, schef de cuschina 1876, dapi igl atun 1876 a Mustér. Pli tard ha el operau sco plevon, en uffeci ded inspectur de scola, sco professor a Roma (Sogn Anselm) e staus activs sin plirs posts sco confessur. Morts 1908 ⁸³.

---

⁷⁸ Mira cudischs de baselgia de Mustér.

⁷⁹ Mira inserats ella Gasetta Romontscha 1873—1880.

⁸⁰ Gasetta Romontscha dils 10 de november 1881.

⁸¹ Poeschel E., Die Familie von Castelberg 1859, p. 527.

⁸² Sur de P. P. Schindler mira: BAC Mp. 41 Nr. 45/2. Avat Basil a avat Birker, ils 13 de matg 1877, plinavon Nr. 48/1 Uestg Willi al cussegl d'educaziun, ils 3 de settember 1877. Mappa avats de Nossadunnaun. Avat Basil a superiur Tenner, ils 24 d'uost 1877. Mappa Restauraziun. P. Paul Schindler a avat Basil, ils 15 de fevrer 1878. El medem liug uestg Willi a Paul Schindler, Priur, ils 9 de zercladur 1878, sco era cancellier Rampa a P. Priur, ils 16 d'avrel 1878. Mappa scola II. Cussegl d'educaziun alla scola claustrala, ils 18 de settember 1878.

⁸³ Henggeler R., Professbuch von Einsiedeln 1933, p. 570—571.

Schmid von Grüneck Georg, professor 1878—1880, Moderatur 1879—1880. El ha dociu en quests dus onns quasi tuts ils roms, cunzun denton ducrina e tudestg. Ultra de quei ha el dirigiu il cant de baselgia. La stad 1879 sesenta el attaccaus corporalmein: «Duessi la sanadad de signur moderatur dr. Schmid, la quala ha pitiu il davos temps, buca secomprovar»⁸⁴, vul Placi Condrau en cass de basegns surprendre entginas lecziuns⁸⁵. Condrau ha bein surpriu enzacontas, mo era dr. Schmid che dat sias 15 lecziuns e vitier il cant de baselgia. Sco moderatur eis el sedistinguius entras «conscienziusa e discreta applicaziun della disciplina ed entras la promoziun della educaziun etic-religiusa»⁸⁶.

Professor Schmid era staus naschius 1851 a Bubretsch (Surrein), ha frequentau il gimnasi a Sviz, seferma lu en Engheltiara, nua che cardinal Manning influenzescha el, studegia teologia a Cuera, spiritual 1875, lu danovamein en Engheltiara ed en Scozia, studegia 1876—1878 il dretg ecclesiastic a Roma, enten il qual rom el doctorescha 1878. Tier Benziger e Co. edescha el la brochura: «Ils davos dis de veta de papa Pius ils IX e l'elecziun de siu successur Leo ils XIII»⁸⁷. Lura suonda ina dimora de studi en Frontscha, per vegnir silsuenter a Mustér. 1880 eis el professor dil dretg ecclesiastic e della exegesa a Sogn Glieci a Cuera, 1889 cancellier, 1898 vicari general, 1908 tochen sia mort 1932 uestg⁸⁸.

Sele Emil, professor 1872. Dapi Pastgas 1872 eis el en uffeci de scolast enstagl dil partent prof. Anton Casanova, compara denton buca pli els rapports annuals de 1872—1873. Avat Birker veva giu recumandau el al cussegl d'educaziun ils 19 de mars

---

⁸⁴ Citat original: «Sollte die Gesundheit des H. Moderator Dr. Schmid, die in letzter Zeit etwas gelitten hath, sich nicht bewähren» . .

⁸⁵ Mappa scola II. Rectorat della scola claustrala al cussegl d'educaziun, ils 14 d'october 1879.

⁸⁶ Citat original: «gewissenhafte u. taktvolle Handhabung der Disziplin und Förderung der sittlich-religiösen Erziehung». Rapports d'examen da J. B. Cavelti en BAC Mp. 41 Nr. 52, dils 12 d'uost 1880.

⁸⁷ Citat original: «Die letzten Lebenstage Papst Pius' IX. und die Wahl seines Nachfolgers Leo's XIII.».

⁸⁸ Gasetta Romontscha dils 26 d'avrel e dils 4 d'october 1878. Cuorta biografia da Erwin Durgiai el Bündner Monatsblatt 1955, p. 99—104.

1872 sco student en teologia che possedi «grondas facultads, grondas enconuschientschas, excellenta formaziun generala e marvegliusa carezia per l'instrucziun»⁸⁹. El leva era aunc star igl onn vegnent 1872/73, ton pli che sia «dimora ella claustra de Mustér vegni prida per ton sco la frequenza dil seminari»⁹⁰. Ins quintava ch'el vegni a retscheiver 1873 las benedicziuns.⁹¹

Emil Sele ei naschius 1847 ella vischnaunca de Triesenberg (FL), frequenta la scola a Vaduz, lura il gimnasi a Sogn Pieder (Feldkirch). All'universitad ded Innsbruck studegia el filosofia e teologia. Duront quest studi eis el vegnius a Mustér⁹². El ha cumpatg fatg ses examens de dr. en teologia per suenter Mustér. Sacerdot 1874. Suenter la primizia studegia el vinavon a Roma, nua ch'el doctorescha el dretg canonic. Lura emigrescha el 1876 ell'America. Da 1887 tochen a sia mort 1918 eis el professor della teologia al Seminari spiritual de Cincinnati (Ohio). «Professor dr. Sele era pli talentaus en teoria che ella practica, mo sco teolog exercitava el siu uffeci cun grond success. Era fuv'el in spiritual exemplaric en devoziusadad ed in scienziat de tempru nobla e desinteressada»⁹³.

Simeon Georg Anton, professor e moderatur 1874—1875.
Acceptaus dal cussegl d'educaziun ils 5 d'uost 1874. Cunquei che Simeon resta mo in onn a Mustér e che il rapport annual numna el senza indicaziuns dils singuls roms dils scolasts, savein nus buca tgei materias Simeon ha dociu. Sco moderatur se-

---

⁸⁹ Citat original: «grosse Fähigkeiten, grosse Kenntnisse, sehr hervorragende allgemeine Bildung und empfehlenswerte Liebe zum Lehrfach». Mappa scola II. Birker al cussegl d'educaziun, ils 19 de mars 1872; cussegl d'educaziun a Birker, ils 25 de mars 1872.

⁹⁰ Citat original: «Aufenthalt im Kloster aequivalent für den Besuch des Seminars».

⁹¹ Mappa scola II. Uestg Caspar Willi a Emil Sele, ils 20 de zercladur 1872.

⁹² Mappa scola II. Uestg Birker al cussegl d'educaziun, ils 19 de mars 1872. Gassetta Romontscha dils 29 de mars 1872.

⁹³ Citat original: «Prof. Dr. Sele war mehr theoretisch als praktisch veranlagt, aber als Theologe versah er sein Amt mit grossem Erfolg. Auch war er ein musterhafter frommer Priester und eine vornehme selbstlose Gelehrtennatur». Bucher E., Pfarrei und Pfarreileben von Triesenberg 1962, p. 37—39, cun maletg.

comprova el sco «meriteivels», motiv per il qual ins lai bandunar el Mustér mo nuidis ⁹⁴.

Naschius 1849 a Lontsch, fa el il gimnasi e la filosofia a Sviz, a Cuera la teologia, ordinaus 1873. Suenter il comiau da Mustér pastorescha el la pleiv de Medel da 1875—1909, serenda lura a Brinzauls. Da 1909 canoni e vicari episcopal. El miera 1914 ⁹⁵.

Simeon Josef Anton, professor e moderatur 1870—1873. La lubientscha de sepladir digl uestg datescha dals 29 de settember 1870, quella dil cussegl d'educaziun dals 11 d'october 1870 ⁹⁶.

Naschius 1843 a Lontsch, studegia 1860—1865 a Sogn Pieder, sacerdot 1867, lura provisor a Falera 1868—1870, suenter ils onns de Mustér caplon a Lontsch 1873—1878, plevon a Riom 1878—1897, canoni 1890, morts 1908 ⁹⁷.

Stutzer P. Ludwig, professor 1867—1870. El ei vegnius destinaus per Mustér ils 7 d'october 1867 da siu avat Heinrich Schmid de Nossadunnaun e quei ensemen cun P. Franz Sales Tiefenthal ⁹⁸.

Stutzer era oriunds de Küsnacht (SZ), naschius 1840, profess 1858, spiritual 1863. All'entschatta scolast alla scola claustrala de Nossadunnaun, specialmein per musica 1864—1870; suenter la dimora a Mustér era scolast della historia naturala a Nossadunnaun, 1882—1905 missionari ell'America, de retuorn puspei magister de musica a Nossadunnaun, nua ch'el miera 1918 ⁹⁹.

---

⁹⁴ Mappa scola II. Brevs dils 22 de zercladur, dils 9 de fenadur, dils 5 d'uost 1884, plinavon dils 16 de matg 1875. Gasetta Romontscha dils 15 d'uost 1873.

⁹⁵ Simonet J. J., Die katholischen Weltgeistlichen des Kantons Graubünden 1920, p. 92. Gasetta Romontscha dils 21 d'uost 1874, dils 21 de matg e dils 10 de settember 1875.

⁹⁶ Mappa scola II. Leutier Gasetta Romontscha dils 14 d'october 1870.

⁹⁷ Simonet J. J., Die katholischen Weltgeistlichen Graubündens 1920, p. 138. Montfort 1962, p. 114 (sur students a S. Pieder).

⁹⁸ Mira sut Tiefenthal.

⁹⁹ Henggeler R., Professbuch von Einsiedeln 1933, p. 557.

Tenner P. Placidus, segiramein professor a Mustér igl onn 1867—1868, pli tard professor e rector da 1877—1880. Comprovas de sia emprema e bein liunga operusadad de scolast ein von maun ¹⁰⁰. Sco rector ha el dociu, tenor mussaments dils rapports annuals, ils lungatgs romontsch e latin. Sia incumbensa principala era la direcziun dell'entira claustra, la quala steva a sia cura dapi la partenza de avat Birker.

Naschius 1813 a Mustér, profess 1833, primiza 1837. El era quasi adina en uffeci ellas pleivs, da 1860—1861 e 1877—1880 diregia el la claustra sco superiur, morts 1885 ¹⁰¹.

Tiefenthal P. Franz Sales, professor e moderatur 1867—1870. El ei vegnius destinaus ils 7 d'october 1867 per Mustér ensemen cun P. Ludwig Stutzer entras la claustra de Nossadunnaun, e quei sin supplicas de avat Birker. Sur siu εμπrem onn sco professor e moderatur 1867—1868 fa el in diari screts per franzos ¹⁰².

Tiefenthal ei oriunds de Casti, naschius 1840, profess 1860, spiritual 1865. Per sia formaziun en lungatg franzos serenda el 1865—1866 a Genevra, allura professor a Nossadunnaun schibein avon sco era suenter la dimora a Mustér, 1874 professor della historia ecclesiastica, pli tard era della exegeza. 1890—1903 professor della exegeza el Collegio S. Anselmo a Roma. 1917 eis el morts ¹⁰³.

Wellinger Jakob, professor e vicemoderatur 1874—1875. Ils 5 d'uost 1874 vegn el acceptaus dal cussegl d'educaziun. Cunquei ch'il rapport annual 1874—1875 enumerescha ils scolasts, denton senza indicaziun dils roms compartgi, savein nus buc tgei che Wellinger ha dociu ¹⁰⁴.

¹⁰⁰ Mappa scola II. Avat al cussegl d'educaziun, ils 5 de matg 1868. Diari P. Franz Sales Tiefenthal dils 23 d'october 1867 e dils 17 de matg 1868.

¹⁰¹ Schumacher Ad., Album Desertinense 1914, p. 58—60, leutier Bündner Monatsblatt 1968, p. 169—184.

¹⁰² Biblioteca della claustra de Nossadunnaun EM 501, buca paginau. Fotocopia egl archiv claustral a Mustér.

¹⁰³ Henggeler R., Professbuch von Einsiedeln 1933, p. 564—566.

¹⁰⁴ Mappa scola II. Brevs dils 22 de zercladur, dils 9 de fenadur, dils 5 d'uost 1874 e dils 18 de matg 1875. Gasetta Romontscha dils 21 d'uost 1874.

Wellinger era oriunds de Schluein, ei naschius 1849, gimnasi e filosofia a Sviz, teologia a Cuera. Spiritual 1874. El obtegn igl atun 1875 la pleiv de Schlans, ch'el cura tochen 1890, sil-suenter quella de Val 1890—1902. El ei morts 1911 a Glion ¹⁰⁵.

Versiun: Alfons Maissen, Cuera

---

¹⁰⁵ Gasetta Romontscha dils 8 d'october 1875. Simonet J. J., Die katholischen Weltgeistlichen Graubündens 1920, p. 155.